

RUSİYA-UKRAYNA MÜHARİBƏSİNİN AVROPADA MİQRASIYA PROSESİNƏ TƏSİRİ

FƏXRİ QURBANZADƏ

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Beynəlxalq
münasibətlər və xarici siyasət" kafedrasının doktorantı*

Email: fexri.qurbanzade@gmail.com

2022-ci ilin fevral ayında Rusiyanın Ukraynaya müdaxiləsi, Ukrayna ərazisini geniş miqyaslı işğala başlaması iqtisadi, sosial və siyasi sferada ciddi böhran yaradaraq bir sıra problemlərin yaranmasına gətirib çıxardı. Rusiyanın Ukraynaya raket hücumları kütləvi insan itkisinə, evlərin və iş yerlərinin, infrastrukturun ciddi şəkildə dağılması ilə nəticələnərək əhalinin su, elektrik, istilik, səhiyyə, təhsil və sosial təminatlardan istifadəsinə maneə yaratdı. Bu problemlər Avropa regionunda İkinci Dünya müharibəsindən sonra ən böyük miqrasiya axınına səbəb oldu. Müharibə nəticəsində Ukrayna əhalisinin üçdə biri öz yaşayış yerini dəyişmək məcburiyyətində qaldı. Belə ki, təxminən 4 milyon insan Ukrayna daxilində öz yaşayış yerini dəyişərək məcburi köçkünə çevrilib, 6 milyondan artıq ukraynalı isə təkcə Avropada deyil, ABŞ və Kanada kimi ölkələrdə sığınacaq tapıb. Müharibənin başlamasından iki ildən çox vaxt keçməsinə baxmayaraq hələ də 10 milyondan çox ukraynalı öz evlərinə qayıda bilmir.

Qeyd edək ki, miqrasiya insanın bir yerdən başqa yerə hərəkəti kimi başa düşülür. Bu prosesin iştirakçısı isə miqrant hesab olunur. Lakin, miqrant dedikdə daha çox öz istəyi ilə yaşayış yerini dəyişən fərdlər nəzərdə tutulur. Əgər şəxs ölkə daxilində öz yaşayış yerini dəyişmək məcburiyyətində qalırsa o "məcburi köçkün", 1951-ci il Qaçqınların statusu haqqında Cenevrə Konvensiyasında qeyd olunan səbəblərdən dolayı yaşayış yerini tərk edərək başqa ölkəyə sığınarsa, "qaçqın" hesab olunur, bu səbəbdən Rusiya-Ukrayna müharibəsi nəticəsində insanlar öz yaşayış yerini tərk etmək məcburiyyətində qaldıqları üçün onları miqrant deyil, qaçqın və məcburi köçkün kimi nəzərdən keçirmək daha doğrudur.

Onu da qeyd edək ki, Ukraynada qaçqın və məcburi köçkün problemi 2022-ci il fevral işğalından əvvəl yaranmışdır. Belə ki, 2014-cü ildə Rusiyanın Kırım işğal etməsi, həmçinin, Donbas regionunda Donetsk və Luqansk vilayətlərinin öz müstəqilliyini elan etməsi nəticəsində müharibənin baş verməsi artıq Ukraynada iki milyondan artıq insanın öz yaşayış yerini dəyişməsi ilə nəticələnmişdir. Bu dövr

ərzində təxminən 1 milyondan artıq insan Rusiyaya miqrasiya etmiş, 1.6 milyondan artıq insan isə Ukrayna daxilində məcburi köçkünə çevrilmişdir [1].

Hal-hazırda Ukraynada təxminən 14,6 milyon insanın humanitar yardıma ehtiyacı var ki bu da ölkə əhalisinin 40 %-ni təşkil edir [2]. Xüsusilə, yaşlı insanlar və münəfiq ərazilərdən qaça bilməyən əllər həssas qrupa daxildir. Müharibədən qaçan insanların təxminən 90 faizini isə qadınlar və uşaqlar təşkil edir ki, onlar da gender əsaslı zorakılıq, cinsi istismar və sui-istifadə halları ilə qarşı qarşıyırlar. Bu da məsələnin nə qədər vacib olduğunu bir daha göstərir.

Rusiya işğalının səbəb olduğu miqrasiya prosesi Ukrayna ilə birbaşa sərhəd olan ölkələrdən daha da qərbə, xüsusilə Almaniyaya və Ukrayna diasporunun güclü olduğu ABŞ və Kanadaya doğru istiqamətlənərək daha mürəkkəb bir vəziyyət almışdır. Hal-hazırda Avropanın bütün ölkələrində ukraynalı qaçqınlar mövcuddur. BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının məlumatına əsasən hazırda Avropada 6.5 milyon ukraynalı qaçqın var [3]. Bunun da 4.2 milyonu Avropa İttifaqı ölkələrinin payına düşür. Ən çox Ukraynalı qaçqının olduğu ölkələr Rusiya, Almaniya, Polşa, Çexiya və Birləşmiş Krallıqdır [4].

Qaçqınların ölkələr üzrə paylanması da son bir ildə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişib. Müharibənin başlanğıcında ukraynalı qaçqınların təxminən 60%-i sərhəd ölkə olan Polşaya sığınmışdır. Lakin, onların böyük bir qisminin Ukraynanın qərbindəki daha təhlükəsiz bölgələrə qayıtması və Avropa İttifaqının ukraynalı qaçqınlar üçün xüsusi proqram qəbul etməsi nəticəsində Qərbi Avropa ölkələrinə köçməsi ilə əlaqədar Polşanın müvəqqəti sığınacaq verdiyi 1,6 milyondan çox qaçqından yalnız 960 mini orada qalıb. Buna görə də ukraynalı qaçqınların sayına görə birinci yerdə hazırda Rusiya dayanır [5].

Ukraynalıların Polşadan kütləvi şəkildə Almaniyaya və bəzi digər Qərbi Avropa ölkələrinə axın etməsinin bir neçə səbəbi var. İlk növbədə, sığınacaq yeri üçün Almaniya və digər Qərbi Avropa ölkələrinin seçilməsində daha yüksək maaş, sosial təminat və tibbi xidmətin yüksək səviyyədə olması

əsas rol oynayır. Burada ukraynalı qaçqınların öz dost və qohumlarının dəstək və tövsiyələri ilə qərbə köçməyə təşviq edilməsini də qeyd etmək lazımdır. Bundan əlavə, Almaniya hökumətinin qaçqınlar üçün dil kursları təşkil etməsi onların cəmiyyətə daha tez və asan inteqrasiya olmasına və daha tez iş tapmalarına səbəb olur ki, bu da onların seçiminə təsir göstərir [6]. Müqayisə üçün Polşada bu cür kurslar təşkil edilmir. Rəsmi statistikaya görə, hazırda Almaniya 1,1 milyona yaxın ukraynalı qaçqın mövcuddur [7].

Adambaşına düşən ukraynalı qaçqın sayına görə Avropa İttifaqı ölkələri içərisində Estoniya (hər min nəfərə 37 qaçqın) və Çexiya (hər min nəfərə 25 qaçqın) ilk yerlərdədir. Avropa İttifaqı sərhədlərindən kənarında yerləşən ölkələr arasında isə Moldova və Monteneqro ilk yerlərdə dayanır. Moldovada əhalinin hər 20 nəfərindən biri, Monteneqroda isə hər 10 nəfərdən biri ukraynalı qaçqındır [8]. Qərbi Avropa ölkələri içərisində əhalinin ümumi sayında qaçqınların nisbətində görə birinci yerdə isə Almaniya deyil, İrlandiya dayanır. Cəmi 5 milyon əhalisi olan İrlandiyada artıq 100 mindən artıq ukraynalı qaçqın var və bu say artmaqda davam edir. Bu problem xüsusi ilə İrlandiyada mənzil bazarında uzun müddətdir davam edən böhranı daha da gücləndirir [9].

Qeyd edək ki, müharibə başladıqdan qısa müddət sonra 4 mart 2022-ci ildə Avropa İttifaqı tərəfindən ukraynalı qaçqınlara yerləşdikləri ölkələrdə təhsil, işləmək və sosial xidmətlərdən istifadə etmək imkanı verən “müvəqqəti müdafiə mexanizmi” tətbiq edilmişdir. Müvəqqəti müdafiə mexanizmi Ukrayna vətəndaşları və onların ailə üzvləri, Ukraynada beynəlxalq müdafiə statusu olan qeyri-Ukrayna vətəndaşları və vətəndaşlığı olmayan şəxslər (məsələn, qaçqınlar və s.) və onların ailə üzvləri, öz mənşə ölkələrinə qayıda bilməyən daimi yaşayış icazəsi olan qeyri-Ukrayna vətəndaşları, həmçinin, müharibə başlamamışdan az müddət əvvəl Ukraynanı tərk edən Ukrayna vətəndaşları və müharibədən əvvəl tətillə və ya iş üçün Avropa İttifaqı ərazisində olan Ukrayna vətəndaşlarına verilməsi nəzərdə tutulub. Həmçinin qeyd edək ki, “müvəqqəti müdafiə mexanizmi” ukraynalı qaçqınların Avropa İttifaqı ölkələrinə qaçqın statusu üçün müraciət etmək hüquqlarını məhdudlaşdırmır. Eyni zamanda, ukraynalı qaçqınların Avropa İttifaqı ölkələrində sərbəst hərəkətinə imkan yaradır. Müvəqqəti müdafiə mexanizmi ilk növbədə bir il müddətinə

verilsə də, hazırda 4 mart 2026-cı il tarixinə kimi uzadılıb [10].

Ukraynalı qaçqınların böyük bir qismi isə okeanın o biri tərəfində ABŞ və Kanada kimi ölkələrdə sığınacaq tapıb. 2022-ci ilin fevralından bəri 400 mindən artıq ukraynalı ABŞ və Kanadaya köçüb. Bu ölkələrin hər ikisində ukraynalı qaçqınlar üçün xüsusi viza rejimi tətbiq edilib. Kanadaya getmək istəyən ukraynalılar Kanada-Ukrayna Fövqəladə Səyahət Səlahiyyəti (CUAET) proqramı vasitəsilə gedə bilirlər [11]. Bu proqram onlara digər imtiyazlarla yanaşı iş və təhsil icazəsi əldə etməyə də imkan verir. İndiyə kimi, Kanada hakimiyyəti 1,2 milyona yaxın müraciəti qeydə alıb. Bu müraciətlərin isə demək olar ki, üçdə ikisi artıq təsdiqlənib, lakin giriş icazəsindən yararlananların sayı xeyli azdır. Son məlumatlara görə, bu proqram çərçivəsində Kanadaya 210.000-dən çox insan daxil olub [12].

ABŞ tərəfindən ölkəyə gələn təxminən 270.000 ukraynalının əksəriyyətinə “Müvəqqəti Qoruma Statusu” və ya “Ukrayna üçün Birlik” proqramları çərçivəsində xüsusi humanitar viza verilib. İki il müddətinə verilən bu növ vizanın əsas prinsipi artıq ABŞ-da qanuni yaşayan şəxslər və ya ailələr tərəfindən təminatdır. Qohumlar, müraciət edənlərin dostları və ya ölkədə olan könüllülər bu sponsorluq rolunu öz üzərinə götürə bilirlər. Lakin bu proqramla ABŞ-a gələn ukraynalıların daimi yaşayış və vətəndaşlıq almaq icazələri yoxdur [11].

Ukraynalıların Kanada və ABŞ-a miqrasiya etməsindəki yüksək marağı qismən onların həmin ölkələrə tarixən mövcud olmuş zəngin miqrasiya ənənəsi ilə izah oluna bilər. On doqquzuncu əsrdən etibarən həm ABŞ, həm də Kanadada da güclü Ukrayna diasporu mövcuddur.

Ən çox ukraynalı qaçqının olduğu Rusiyada qaçqınların sayı ilə bağlı məlumatlar qeyri-müəyyən olaraq qalır. Rəsmi rus mənbələri müharibənin başlamasından sonra ildə 5, bəzən hətta 7 milyondan çox qaçqının gəlməsini bildirir. Lakin məlumdur ki, bu rəqəmlər həqiqəti əks etdirmir və kəskin şəkildə şişirdilir. BMT -nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığına görə Rusiyadakı ukraynalı qaçqınların sayı 1.2 milyon nəfərdir [4]. Bu qaçqınlar əsasən Ukrayna ilə həmsərhəd olan Voronej və Rostov vilayətlərindən başlayaraq, yeddi min kilometr uzaqlıqdakı Çukotkaya qədər Rusiyanın bütün 85 regionu üzrə bölüşdürülüb. Həmçinin, qeyd etmək lazımdır ki, Rusiyada olan

ukraynalı qaçqınların bir hissəsi məcbur şəkildə Rusiyaya deportasiya edilib. Rusiya isə bunu humanitar evuakasiya adlandırır.

Bundan əlavə Rusiyada olan ukraynalı qaçqınların böyük əksəriyyətinin öz istəyi ilə Rusiyaya miqrasiya etmişdir ki, bunun da əsas səbəbi, Rusiya ilə olan bağlılıq (ailə üzvlərinin orada yaşaması), dil yaxınlığı və onun adaptasiyada oynadığı müsbət roldur [14]. Bunlar əsasən etnik rus olan Ukrayna vətəndaşlarıdır.

Məcburi köçkünlər Ukrayna qaçqın böhranının tez-tez nəzərdən qaçırılan, lakin ayrılmaz bir aspektidir. Beynəlxalq Miqrasiya təşkilatının ən son hesabatına görə, 2023-cü ilin oktyabrına kimi məcburi köçkünlərin sayı təxminən 3,7 milyon nəfər təşkil edib. Ukrayna hakimiyyətinin hesablamalarına görə, 24 fevral 2022-ci ilə qədər artıq məcburi köçkün düşmüş şəxslər də daxil olmaqla, ölkədə təxminən 4,9 milyon məcburi köçkün var. Köçkünlərin demək olar ki, yarısı Xarkov və Donetsk vilayətlərindədir. Daxili qaçqınların ölkə üzrə paylanması da zamanla əhəmiyyətli dərəcədə dəyişib. Belə ki, müharibənin ilk aylarında insanların əksəriyyəti ölkənin qərbində sığınacaq axtarırdısa, indi üçdə birindən çoxu ölkənin müharibədən zərər çəkmiş şərq hissəsində qalır [15].

Məcburi köçkünlərin ən çox məskunlaşdığı bölgələr isə Dnepropetrovsk, Xarkov oblastları və Kiyev şəhəridir. Məcburi köçkünlərin təxminən beşdə biri paytaxt Kiyevdə və Kiyev oblastında müvəqqəti sığınacaqlarda qalır. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, məcburi köçkünlərin 39%-i öz yaşayış yerini iki dəfədən artıq dəyişib. Eyni zamanda, son dövrlərdə Ukraynaya qayıdan qaçqınlar müharibə baş verən bölgələrə qayıda bilmədikləri üçün ölkə daxilində yenidən məcburi köçkünə çevrilib. Bu isə məcburi köçkünlərin 9%-ni (319 min) təşkil edir. Bunların da əksəriyyəti Macarıstan, Polşa və Ruminiyadan qayıdan insanlardır. Məcburi köçkünlərin böyük hissəsini qadınlar və yaşı 60-dan artıq olan insanlar təşkil edir [15].

Həmçinin, ukraynalı qaçqın böhranı Avropa ölkələrində mənzil çatışmazlığı sosial, tibbi xidmətlərin həddən artıq yüklənməsi kimi problemlərin yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Bundan əlavə, ukraynalı qaçqın böhranı Avropada mövcud qaçqın problemlərindən sadəcə biridir. Belə ki ukraynalıların kütləvi gəlişi Suriya, Əfqanıstan, Sudan və Venesuela kimi qeyri Avropa ölkələrindən rekord sayda qaçqının gəlməsi ilə eyni vaxtda baş

verir. Bu isə problemləri daha da kəskinləşdirir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2022-ci ilin fevralında müharibə başladıqdan sonra qısa müddət ərzində təxminən 17 milyon insan Ukraynanı tərk etsə də, indiki dövrdə onların təxminən 60%-i qayıdıb. Lakin, 6 milyon ukraynalı isə hələ də ölkədən kənardadır. Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (IOM) geri qayıdanların faktiki sayını təxminən 4,6 milyon nəfər hesab edir. Ukraynalı qaçqınlar arasında keçirilən rəy sorğuları göstərir ki, qaçqınların əksəriyyəti Ukraynaya qayıtmaq niyyətindədir. Bununla belə, iş, mənzil və təhlükəsizlik kimi üç əsas şərtin yerinə yetiriləcəyi təqdirdə kütləvi qayıdışın mümkün olacağını nəzərə almaq lazımdır.

Qaçqınların Ukraynaya geri qayıtmalarının əsas səbəbləri isə Ukraynada ailələrinin olması, vətən həsrəti (darıxma hissi), uşaqlarının Ukraynada təhsil almasını istəmələri və Ukraynanın yenidən qurulmasında iştirak etmək arzudur. Həmçinin, Ukraynada daşınmaz əmlakın olması, dostlarının və yaxın çevrəsinin Ukraynaya qayıtması da geri qayıtmağa təsir edən amillərdir. Bundan əlavə, subay olanların Ukraynaya qayıtma ehtimalı daha çox, həyat yoldaşı ilə birlikdə miqrasiya edənlərin və övladı olmayanların xaricdə qalma ehtimalı isə daha yüksəkdir [16].

Eyni zamanda qaçqınların olduğu ölkələrdəki cəmiyyətə inteqrasiya etməkdə yaşadığı çətinlik, həmçinin dövlət dəstəyi ilə yaşamağın yetərsiz hiss etdirməsi də geri qayıtmağa təsir göstərən psixoloji faktorlardandır. Bundan əlavə, qaçqınların getdiyi ölkələrdə daimi yaşayış yerinin olması, ümumi rifahın və sosial təminatın daha yüksək olması onların geri qayıtma ehtimalını daha da azaldır. Buna əks olaraq aşağı gəlirli ölkələrdə olan, müvəqqəti yaşayış yerlərində qalan qaçqınların geri qayıtma istəyi daha çoxdur [16]. 2022-ci ildən əvvəl mühacirət etməyi planlaşdıran, Ukraynanı tərk etdikdən sonra bir daha Ukraynaya getməmiş olan və qaçqın statusu olan insanlar üçün də (bəzi ölkələrdə insanlar qaçqın müdafiəsini itirə bilər) geri qayıtmaq ehtimalı aşağıdır.

Ümumi statistikaya nəzər salsaq, ukraynalı qaçqınların 64 %-i nə vaxtsa qayıdacağını, 13%-i belə bir planının olmamasını, digərləri isə qərarsız olduğunu bildirir.

Beləliklə, ukraynalı qaçqınların bir hissəsi artıq Ukraynaya qayıdıb və ölkədə daimi qalmağı planlaşdırır. Hələ də xaricdə olanlar isə təhlükəsizlik

təmin edilərsə, geri qayıtmaq istədiklərini bildirir. Bu cür istəklərin arxasında duran amilləri təhlil etdikdə aydın olur ki, ukraynalıların geri qayıtmaq istəyi təkcə öz şəxsi səbəbləri deyil, həm də Ukraynanın yenidən qurulmasında iştirak etmək və uşaqların Ukraynada təhsil alması kimi öz milli kimliklərinin qorunub saxlanması istəyi böyük rol oynayır. Burada qeyd etmək lazımdır ki, antikorrupsiya və məhkəmə islahatlarının aparılması ukraynalıların geri qayıtması üçün prioritet rol oynayır. Belə ki, korrupsiyanın Ukraynanın yenidən qurulmasına maneə olacağı qorxusu Rusiyanın Ukraynaya raket hücumlarını davam etdirəcəyi qorxusundan daha böyükdür. Buna görə də, Ukrayna hökumətinin korrupsiya ilə mübarizə əzmi, çox güman ki, Ukraynada insanların həyatını yaxşılaşdırmaqla yanaşı, qaçqınların Ukraynaya qayıtma ehtimalını da artıracaq.

Həmçinin, xaricdə yaşayan ukraynalılar “Ukrayna məsələsi”ndə olduqca həssasdırlar. Ona görə də, Ukrayna hökuməti qaçqınları itki kimi yox, qiymətli resurs hesab etməlidir. Eyni zamanda, ukraynalı qaçqınlar kifayət qədər aktivdirlər, onların 40 faizdən çoxu Ukraynaya dəstək mitinqlərində, könüllü layihələrdə iştirak edir, 70 faizdən çoxu isə Ukrayna təşkilatlarına ianə verir, fərdi və ya kollektiv aksiyalar keçirir (məsələn, yerli çevrəni Ukraynadakı vəziyyət haqqında məlumatlandırmaq, Ukraynaya dəstək mitinqlərinə və ya fleşmoblara qoşulmaq və s.). Bu isə Ukraynaya davamlı dəstəyi təmin etmək üçün vacibdir. Bundan əlavə, qaçqınların geri qaytarılması Ukraynanın yenidən qurulması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir, çünki bir çoxları öz ölkələrinin yenidən qurulması üçün vacib olan əsas bacarıq və resursları özləri ilə gətirəcəklər. Belə ki, ukraynalı qaçqınların 70 faizindən çoxu xaricdəki təcrübələrinin yenidənqurma üçün faydalı olacağına inanır, 50 faizdən çoxu isə xaricdə əldə etdikləri yeni bacarıqların Ukraynanın yenidən qurulması zamanı tətbiq oluna biləcəyini qeyd edir [17].

Qeyd edək ki, Ukraynanın qələbə qazanması, qaçqınların da geri qayıtması ilə nəticələnəcək ki, bu da təkcə Ukraynanın yenidən qurulmasına və inkişafına səbəb olmayacaq, həm də qlobal demokratiyanı təşviq və tətbiq edəcək. Eyni zamanda, qaçqınların geri qayıtması ev sahibi ölkələrin yaşadığı iqtisadi, sosial və siyasi təzyiqləri – həddindən artıq yüklənmiş dövlət xidmətləri, artan iş rəqabəti və sosial təminatda yaşanan təzyiqləri

aradan qaldırmağa kömək edə bilər. Lakin, ukraynalı qaçqınların böyük əksəriyyətinin geri qayıtmasına baxmayaraq bu problem hələ də aktual olaraq qalır. Çünki, müharibə hələ davam edir və onun hələ nə qədər davam edəcəyi də qeyri-müəyyəndir. Bununla belə, bütün qaçqınların geri dönəcəyini gözləmək də real deyil. Getdikləri ölkədəki yaşayış şəraiti və imkanları Ukraynadakından daha yaxşı olan insanların daimi orada qalacağını da deyə bilərik.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. “Ukraine conflict: UN says million people have fled” - <https://www.bbc.com/news/world-europe-29029060>
2. “Two years of war in Ukraine” - <https://unric.org/en/two-years-of-war-in-ukraine-about-40-of-the-ukrainian-population-will-need-humanitarian-aid-by-2024/>
3. “About the Crisis in Ukraine” - <https://www.unrefugees.org/emergencies/ukraine/>
4. “Number of Ukrainian refugees 2024, by country” - <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>
5. “Russia becomes the country with the most Ukrainian refugees” - <https://www.deseret.com/us-world/2022/7/20/23271533/why-are-ukrainian-refugees-living-in-russia-putin-war-crime-poland-war-in-ukraine-filtration-camps/>
6. “Ukrainians leaving Poland for Germany as Europe cries out for workers” - <https://www.euronews.com/business/2023/09/12/ukrainians-leaving-poland-for-germany-as-europe-cries-out-for-workers>
7. “Flüchtlinge aus der Ukraine” - <https://mediendienst-integration.de/migration/flucht- asyl/ukrainische-fluechtlinge.html>
8. “Ukrainian refugee crisis: the current situation” - <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukrainian-refugee-crisis-current-situation-encs>
9. “Ireland mulling cuts in supports for asylum seekers, Ukrainian refugees” - <https://www.reuters.com/world/europe/ireland-mulling-cuts-supports-asylum-seekers-ukrainian-refugees-2024-05-13/>
10. “How the EU helps refugees from Ukraine” - <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/refugee-in-flow-from-ukraine/>
11. “Temporary Protected Immigration Status –

Comparing the United States and Canada Visa Programs for Ukrainians – <https://canadianlawgroup.com/blog-temporary-protected-status-for-ukraine-immigrants-in-the-usa-and-canada/>

12. “Thousands Of Ukrainians To Come To Canada In The First Few Months Of 2024” - <https://www.immigration.ca/thousands-of-ukrainians-to-come-to-canada-in-the-first-few-months-of-2024/>

13. “US AND CANADA OPTIONS FOR UKRAINIANS AND OTHER WAYS TO HELP” - <https://resources.pcamna.org/resource/us-and-canada-options-for-ukrainians-and-other-ways-to-help/>

14. “After 1.5 Years of War, Ukrainian Refugees in Russia Grapple With Assimilation Question” - <https://www.themoscowtimes.com/2023/08/01/after-15-years-of-war-ukrainian-refugees-in-russia-grapple-with-assimilation-question-a82010>

15. International Organisation for Migration, “UKRAINE INTERNAL DISPLACEMENT REPORT”, December 2023, p 13.

16. “What do we know about Ukrainian refugees returning home since the full scale invasion?” - <https://reliefweb.int/report/poland/what-do-we-know-about-ukrainian-refugees-returning-home-full-scale-invasion-longitudinal-survey-ukrainian-refugees-round-18-late-octoberearly-november-2023-enuk>

17. “Ukrainian Refugees: Who Returns and Why?” - <https://freepolicybriefs.org/2024/01/29/ukrainian-refugees-returns/>

RUSİYA-UKRAYNA MÜHARİBƏSİNİN AVROPADA MİQRASIYA PROSESİNƏ TƏSİRİ

XÜLASƏ

Müasir dövrdə miqrasiya prosesləri və onun yaratdığı problemlər olduqca aktualdır. Miqrasiya prosesi baş verdiyi ölkənin eləcə də regionun iqtisadi, siyasi, sosial sferalarına öz təsirini göstərir. Son dövrlərin ən aktual məsələsi hesab olunan Rusiya-Ukrayna müharibəsi və onun Avropa regionunda yaratdığı qaçqın problemi araşdırılması ən vacib məsələlərdən biridir. Qeyd edək ki, 2022-ci ilin fevralından etibarən milyonlarla ukraynalının öz yaşayış yerini tərk etməsinə səbəb olan bu müharibə hələ də davam etməkdədir. Bu problem təkcə Ukraynada deyil, eyni zamanda qaçqınları qəbul edən ölkələrdə bir sıra problemlərin kəskinləşməsinə səbəb olub.

Bu baxımdan məqalədə, ukraynalı qaçqın problemi mövcus statistik göstəricilərə əsasən təhlil olunmuş, onların ölkələr üzrə bölgüsü verilmiş, əsas miqrasiya istiqamətlərinin səbəbləri göstərilmişdir. Eyni zamanda ukraynalı qaçqınların geri qayıtma imkanları, onların olduqları ölkələrdəki mövcud vəziyyətləri göstərilmişdir.

Açar sözlər: *Rusiya-Ukrayna müharibəsi, qaçqın, məcburi köçkün, miqrant, sığınacaq*

THE IMPACT OF THE RUSSIAN- UKRAINIAN WAR ON THE MIGRATION PROCESS IN EUROPE

SUMMARY

In modern times, migration processes and the problems caused by it are very actual. The migration process has impact on the economic, political and social spheres of the country where it takes place, as well as the region. The Russia-Ukraine war, which is considered the most urgent issue of recent times, and the refugee problem in the European region caused by it, is one of the most important issues. It should be noted that since February 2022, this war, which caused millions of Ukrainians to leave their place of residence, is still going on. This problem has led to aggravation of a number of problems not only in Ukraine, but also in countries receiving refugees.

From this point of view, in the article, the Ukrainian refugee problem is analyzed based on the available statistical indicators, their distribution by countries is given, and the reasons for the main migration directions are indicated. At the same time, the possibilities of return of Ukrainian refugees and their current situation in the countries where they are shown.

Keywords: *Russian-Ukrainian war, refugee, internally displaced person, migrant, asylum.*